

323.1
DOI:https://doi.org/10.22182/
ni.4332022.13
Приказ

Братислав Теинович*
*Музеј Републике Српске,
Бања Лука*

НАЦИЈА И НАЦИОНАЛИЗАМ

Коста Чавошки, 2021,
Нација и национализам,
Београд: Catena mundi, стр.
261

Коста Чавошки, професор права Београдског универзитета у пензији, академик САНУ и АНУ РС, аутор већег броја расправа и преко педесет књига из области права, политикологије, филозофије, социологије и националне политике, идеолог националног либерализма, својом врло вредном научном синтезом *Нација и национализам* дао је свој нови научни допринос нашим друштвеним и хуманистичким наукама.

У *Предговору* (5–6), академик Чавошки објашњава како је ова синтеза, у којој је највише цитиран британски социолог Ентони Д. Смит (*Anthony D. Smith*), плод његовог двогодишњег истраживања. Осим предговора, дело сачињава још 15 поглавља.

Препричавајући историјску победу Хелена над Персијанцима у Есхиловом делу „Персијанци“ аутор у *Уводу* (7–10) истиче, како битку није одлучивала бројност бродова и војника, него ратнички дух који је могао постојати само у држави чији су грађани повезани осећањем сродности и блискости, вером у заједничке богове, као и оданошћу прецима. Аутор нам саопштава како би се већ та држава с правом могла сматрати *својеврсном националном државом*. Древни ратни поклич

* bratislav.teinovic@muzejrs.com

као *motto* синтезе, према мишљењу аутора поставља и многа питања данашњице: *Зашто су људи спремни да умру за своју отаџбину? Зашто се тако силно поистовећују са народом из којег потичу, који се данас сматра нацијом? Дали је нација само савремени феномен или је нација било и у далекој прошлости? И шта уопште значи замисао нације и националног идентитета?* Овим ни најмање ефемерним и по свему комплексним друштвеним питањима бавили су се у прошлости бројни светски познати историчари, социолози, филозофи и политиколози чији се резултати научних истраживања никада нису сматрали коначним. Упозоравајући научну јавност да се на сва озбиљна питања не могу очекивати егзактна, а поготово не апсолутна објашњења свих спорних феномена везаних за савремене нације и национализме, британски историчар Џорџ Х. Н. Ситон–Вотсон (*George H. N. Seton–Watson*) са разочарењем закључује: *Учињени су многи покушаји да се дефинишу нације, али ниједан није био успешан.*

У поглављу *Етимолошко значење речи „нација“ и њено коришћење у средњем веку* (11–13), академик Чавошки објашњава како се у Енглеској још у средњем веку реч *нација*

користила за народе који су се од других разликовали по *језику, законима, склоностима, облицима расуђивања и обичајима*. С друге стране, на европском континенту иста реч представљала је маргиналну одредницу, на пример о пореклу студената на универзитетима или пак пореклу земље неког кардинала у конклави за избор папе.

У трећем поглављу *Древни народи: Почети стварања нација* (15–23) аутор ове синтезе је за упоришну тачку даље разраде теме усвојио тезу америчког историчара Ханса Кона (*Hans Kohn*) која говори о томе, како су се битна национална обележја појавила знатно пре Француске буржоаске револуције 1789. године, још код древних Јевреја, Хелена и Римљана. Сва три народа имала су *развијену свест о томе шта као народ јесу*, уз закључак, како се таква самосвест готово ни по чему не разликује од модерног поимања националног идентитета.

Прихватајући у највећем поглављу своје најновије књиге, *Настанак нововековних нација* (25–71) тезу, да се у новом веку преко Лутерове реформације и успостављањем независних држава додатно ојачао национални идентитет пре револуционарне 1789. године, српски академик Чавошки детектовао је једанаест

европских нација (Енглези, Шкоти, Французи, Холанђани, Шпанци, Португалци, Данци, Швеђани, Мађари, Пољаци и Руси). Припадници свих наведених нација, тврди аутор, живели су у државама чији су краљеви били идентичне националности услед чега је било сасвим излишно њихово национално ослобођење. У истом поглављу он је илустровао концизан преглед развоја неколико изграђених нација у свету, 12 европских (Енглези, Французи, Немци, Шкоти, Ирци, Велшани, Италијани, Мађари, Финци, Чеси, Пољаци, Швајцарци) и две ваневропске (Африканери и Американци).

Аутор је у наредном поглављу *Поступно конституисање нација (73–77)* лапидарном лакоћом сериозног научника приказао како свака од њих настаје у непоновљивим историјским околностима, те да је врло тешко уједначити различите фазе њиховог настанка. *Нације, дакле, тврди аутор, настају од етничких група које им претходе и од њих по правилу преузимају, а потом и надограђују сопствени идентитет.*

Након овог, следи поглавље *Национализам (79–98)* у коме је српски академик овај појам дефинисао као замисао која је најпре сазрела у жим интелектуалним круговима,

чиме је он изворно био и културни покрет са задатком да националну самосвест пробуди и код обичних људи, а све са циљем њиховог националног конституисања.

Немерљив допринос даљем изучавању нације и национализма, као историјских и социо–антрополошких феномена ауторово је подсећање у одељку *Старији писци о појму нације (99–127)* на све своје досадашње претходнике и резултате њихових истраживања, а који су целокупан научни век посветили овој проблематици: немачки филозоф Имануел Кант (*Immanuel Kant*), немачки теолог и филозоф Јохан Г. фон Хердер (*Johann G. von Herder*), немачки филозоф Јохан Г. Фихте (*Johann G. Fichte*), британски филозоф Џон Стјуарт Мил (*John Stuart Mill*), француски филозоф Жозеф Е. Ренан (*Joseph E. Renan*), немачки историчар Хајнрих Г. фон Трајчке (*Heinrich G. von Treitschke*), немачки социолог и историчар Максимилијан Макс К. Е. Вебер (*Maximilian Max C. E. Weber*), британски историчар лорд Џон Е. Е. Далберг–Ектон (*lord John E. E. Dalberg–Acton*), немачки историчар Фридрих Мајнеке (*Friedrich Meinecke*), британски књижевник Израел Цангвил (*Israel Zangwill*), амерички историчар Карлтон Џ. Х. Хејз (*Carlton J. H. Hayes*), немачки

филозоф, социолог и историчар Карл Х. Маркс (*Karl H. Marx*), немачки филозоф, социолог и историчар Фридрих Енгелс (*Friedrich Engels*), генерални секретар Централног комитета КП СССР Јосиф В. Џ. Стаљин (*Иосиф В. Дж. Сталин*).

Чавошки је у следећем поглављу *Конститутивни чиниоци нације* (129–166) у есејистичким поднасловима: *Језик, Домовина, Символи, Мит о пореклу* и *Изабрани народ* објаснио све оно што једну нацију чини нацијом.

Златно доба (167–176) логичан је наставак претходног поглавља, где је аутор тежњу бројних научника да се у далекој прошлости открију најуспешније и најславније доба током вишевековне егзистенције једног народа, то јест нације, само са једним циљем, да оно послужи као узор за обнову његове некадашње националне величине и славе.

Овове треба додати и суштинско питање, питање идентитета, о коме се говори у следећем поглављу *Идентитет* (177–187). Овде се аутор ослонио на већ постављену савремену теорију, по којој је национални идентитет један од најснажнијих облика колективног идентитета и како је он у својој суштини колективно сећање темељено на уверењу о припадности истој нацији и поседовању

заједничких особина коју је чине различитим од других нација. Свест о том идентитету је национална самосвест, која представља веома важно обележје, без кога се нација не може ни замислити. Национална самосвест родитељ је сваке нације, о чијем појму су писали бројни аутори.

У овећем поглављу *Појам нације* (189–214) представљени су најпознатији савремени научници о појму нације: британски историчар и политиколог Џорџ Х. Н. Сетон–Вотсон (*George H. N. Seton–Watson*), амерички филозоф и историчар Ханс Кон (*Hans Kohn*), амерички историчар Бојд Ц. Шафер (*Boyd C. Shafer*), британски политиколог Дејвид Л. Милер (*David L. Miller*), британски филозоф и социјални антрополог Ернест А. Гелнер (*Ernest A. Gellner*), британски историчар Едријан Хејстингс (*Adrian Hastings*), британски историчар Ерик Џ. Е. Хобсбаум (*Eric J. E. Hobsbawm*), ирски политиколог и историчар Бенедикт Р. О. Андерсон (*Benedict R. O. Anderson*), британски социолог Ентони Д. С. Смит (*Anthony D. S. Smith*) и британски филозоф сер Роџер В. Скрутон (*Sir Roger V. Scruton*).

У *Етносимболизму* (215–221), позивајући се превасходно на Смита, апострофирани су сви елементи који национализму

дају основни смисао и моћ: митови, сећања, традиција и симболи етничког наслеђа, као и начини на који национално оријентисани интелектуалци откривају и реинтерпретују имагинарну прошлост и будућност.

У поглављу *Врсте нација* (223–231), академик Чавошки представио је француски и немачки социолошки модел нација. Први модел подразумева да је нација добровољна заједница појединаца одлучних да створе општу вољу, а други, да је нација, као *Volk*, нека врста органске заједнице која својом важношћу надилази животе властитих припадника.

Као врстан правни експерт, аутор се у књизи посебно позабавио њему блиском темом о праву нације на самоопредељење. У поглављу *Национално самоопредељење* (233–236), он нам пројцира моћну политичку филозофију оформљену још у XIX веку, по којој је настојање сваке праве нације да успостави своју националну државу, са циљем како би се *националне и државне границе мање-више поклопиле*. У даљем делу истог поглавља аутор указује на устаљену правну праксу, по којој се право на национално самоопредељење појављује у вишенационалним државама, у којима доминантна нација тежи

да мањинама наметне властити језик и културу првенствено зато да би их временом асимилувала.

Национална држава и заштита мањина (237–243) поглавље је књиге у коме аутор подвлачи значај децентрализације државе као нужан правни елемент заштите мањинских права, односно давања самоуправе и асиметричне поделе надлежности, као и изричито признавање националне групе гарантовањем права на властити језик и земљу уз право на преуређење политичких граница.

Подсећајући читалачку публику на распад две европске (Чехословачка и Југославија) и једне евроазијске федерације (Совјетски Савез), аутор је у *Закључку* (245–248) у политички фокус ставио појмове нација и национализам, тим пре што су се, након дисолуције, на темељима социјалистичких и комунистичких држава образовале 23 *националне државе*. *Сила* која је помогла Британцима да напусте наднационалну Европску унију, која након неколико деценија и даље покреће Баскијце и Каталонце да се изборе за своју независност од Шпаније, није ништа друго него *национализам*.

На крају књиге дат је списак *Литературе* (249–257) који садржи 131 референцу на

српском и другим европским језицима, већином енглеском.

Синтетишући веома успешно, уз властите закључке, најважнија досадашња истраживања нација и национализма у свету, академик САНУ и АНУ РС Коста Чавошки поклонио је широј јавности приручник, који поред свих својих карактеристика својствених већини научних дела поседује и ону вероватно најважнију—инспиративну, неопходну као подстицај за све историчаре, социологе, филозофе, правнике и политикологе, који се у будућности буду бавили овом темом.